

ĐỊNH HƯỚNG THIẾT KẾ GIÁO ÁN DẠY HỌC TÁC PHẨM VĂN CHƯƠNG THEO HƯỚNG HOẠT ĐỘNG HỌC SÁNG TẠO

ThS. HOÀNG VĂN VINH* - ThS. LỖ BÁ ĐẠI**

1. Giáo án là bài soạn giảng của giáo viên (GV) để chuẩn bị cho hoạt động lên lớp. Theo nghĩa chiết tự, “giáo” vừa mang nghĩa thuyết phục bằng lời nói, vừa mang nghĩa giảng dạy, giáo dục; “án” là văn bản, đồng thời là phương án. Vì vậy, việc thiết kế giáo án giữ vai trò quan trọng đối với hoạt động dạy học. Trước những đổi mới về phương pháp dạy học, trong đó có dạy học tác phẩm văn chương (TPVC), đòi hỏi GV cần có những đổi mới trong thiết kế giáo án lên lớp theo định hướng hoạt động học sáng tạo.

Theo quan niệm cũ, việc giảng văn, phân tích TPVC là việc làm của GV. Với những hiểu biết và rung động của mình về TPVC, GV cất nghĩa, bình giảng... nhằm giúp học sinh (HS) hiểu văn. Giáo án được xem là văn bản trình bày chi tiết những nội dung giảng dạy của GV, là bản đề cương nội dung kiến thức cần truyền đạt theo logic chủ quan của người dạy nhằm đạt hiệu quả truyền thụ tối đa. Hoạt động chủ yếu của HS là nghe nội dung mà GV trình bày. Những dự kiến về hoạt động lên lớp của GV là phần thể hiện trung tâm, bắt buộc phải có trong giáo án. Hệ thống câu hỏi dành cho HS chỉ mang tính hình thức, đóng vai trò là bộ phóng cho sự thể hiện tài năng giảng bình của GV. Vai trò quan trọng, mang tính quyết định của HS trong giờ dạy học TPVC bị phủ nhận hoàn toàn. Hoạt động của người học trong giáo án chiếm rất ít, chủ yếu mang tính thụ động.

2. Theo hướng hoạt động học sáng tạo, nhân vật trung tâm của giờ học là HS. Với những hoạt động học sáng tạo trong giờ học TPVC, HS sẽ đạt được một thái độ ứng xử đa dạng với văn chương: các em sẽ thu được những kinh nghiệm học tập, những hiểu biết về văn chương thông qua những hoạt động tinh thần đầy mâu thuẫn, niềm vui của họ sẽ ngày càng lớn do những tri thức văn học có ý nghĩa đem lại. Người học sẽ tự phát hiện những sức

mạnh tiềm ẩn của bản thân cũng như sức mạnh của văn chương, có thể tự tiếp xúc với các tác phẩm khác nhau một cách tự chủ. Giờ dạy học TPVC chuyển trung tâm từ GV sang HS, coi trọng hoạt động chiếm lĩnh giá trị TPVC của HS với tư cách một bạn đọc sáng tạo. GV cần có thái độ dân chủ trong tiếp nhận, chấp nhận những cách hiểu khác nhau của HS, từ đó phát huy đối thoại, thảo luận, phân tích giá trị của từng cách hiểu để lựa chọn cách hiểu có ý nghĩa nhất, hay nhất, có sức thuyết phục cao.

Một giờ dạy học TPVC luôn có sự hiện diện của tập thể HS với những thế giới tâm hồn, những hoàn cảnh sống, thói quen, thẩm mỹ khác nhau. Các em cùng trang lứa nhưng lại khác nhau về tâm tư, tình cảm, năng lực, vốn sống, thiên hướng và thị hiếu nghệ thuật. Quá trình giáo dục nhận thức, thẩm mỹ bằng văn chương trong nhà trường là quá trình giáo dục mang tính tập thể theo định hướng sư phạm của GV; đồng thời cũng là quá trình giáo dục mang tính cá thể. Bởi vì, cảm thụ văn học, thưởng thức giá trị thẩm mỹ do TPVC mang lại là công việc của từng cá nhân HS. Quá trình tiếp nhận văn học chỉ đạt được hiệu quả tốt nhất khi nó được chủ quan hoá một cách sâu sắc ở từng cá thể HS. Đặc thù của quá trình cảm thụ càng đặt ra yêu cầu phải cá thể hoá mạnh mẽ hoạt động tiếp nhận văn học của bạn đọc HS. Điều này dẫn đến việc sẽ xảy ra rất nhiều các tình huống dạy học. Đề cao sự sáng tạo ở HS nghĩa là người dạy “chấp nhận cá tính dị biệt” của người học. HS được trao quyền không tự giới hạn mình trong những phạm vi chật hẹp, cũ mòn mà luôn vươn tới những điều mới mẻ, khác lạ, đôi khi vượt ra khỏi sự hình dung, dự kiến của GV.

Bên cạnh những cảm nhận độc đáo, thú vị, sâu sắc sẽ có không ít những cảm thụ tản mạn,

* Ban Tuyên giáo Tỉnh uỷ Ninh Bình

** Học viện Cảnh sát nhân dân

phi văn bản; thậm chí có cả những cách hiểu ngây ngô, xuyên tạc, không xuất phát từ nội dung khách quan của tác phẩm. Như vậy, khi thiết kế giáo án dạy học TPVC theo hướng hoạt động học sáng tạo, GV không thể chỉ chú trọng thiết kế nội dung kiến thức bài học mà còn phải tính đến việc thiết kế hệ thống các phương án dạy học nhằm tổ chức việc học và dự báo, dự kiến giải quyết các tình huống dạy học có thể xảy ra trong giờ dạy học TPVC. Giáo án dạy học theo định hướng học sáng tạo cần đưa ra nhiều dự kiến về phương án trả lời và cần chấp nhận cả câu trả lời không có trong dự kiến ban đầu của GV. Hoạt động của GV được thiết kế trong giáo án cũng cần có những thay đổi. GV từ người đọc diễn trên bục giảng trở thành người tổ chức giờ học, khơi gợi ý kiến và duy trì hứng thú của HS trong giờ học; là người đưa ra những kết luận quan trọng để kết thúc các vấn đề trong giờ học.

Quá trình dạy học TPVC thực chất là quá trình GV tổ chức các hoạt động tiếp nhận văn học cho HS. Quá trình này vừa mang dấu ấn riêng của hoạt động cảm thụ văn học trong nhà trường vừa không tách rời những đặc trưng có tính quy luật của tiếp nhận nghệ thuật nói chung. Tiếp nhận văn học là một hoạt động mang tính chủ quan đậm nét ở người đọc, đồng thời là hoạt động nhận thức thẩm mĩ tích cực, sáng tạo. Tuy nhiên, văn bản chỉ trở thành tác phẩm khi nó được chuyển hoá trong việc đọc đích thực của bạn đọc. Vì thế, khi thiết kế giáo án cho giờ dạy học TPVC, GV phải xây dựng các hoạt động học tập để HS được trực tiếp tham gia vào việc hình thành kiến thức và kĩ năng cho chính mình. Những tác động của GV phải hướng đến mục đích tạo nên những vận động tinh thần bên trong người học. Nói cách khác, các hoạt động của GV trong giáo án cần hướng tới sự phối hợp các biện pháp dạy học thích hợp để hoạt động hoá người học, biến người học từ người quan sát trở thành người trong cuộc, chủ động tham gia vào tiến trình dạy học, kiến tạo kiến thức cho chính mình. Khi thiết kế các hoạt động dạy và học, GV cần lấy hoạt động tiếp nhận văn chương của HS làm trung tâm, từ hoạt động của người học mới dự kiến cách thức hoạt động của người dạy. Mặt khác, các biểu hiện của tiếp nhận văn chương chủ yếu là những hoạt động diễn ra trong thế giới nội tâm của người đọc như tri giác ngôn ngữ, liên tưởng, hồi ức, phán đoán, đồng cảm, thanh lọc,... nên GV phải

có các thao tác, việc làm nhằm “vật chất hoá” hoạt động cảm thụ văn học của HS. Trọng tâm của hoạt động thiết kế giáo án dạy học TPVC theo hướng hoạt động học sáng tạo được xác định là hệ thống các hành động, việc làm mà GV thiết kế cho HS thực hiện. Trên cơ sở đó, HS thâm nhập vào thế giới nghệ thuật của tác phẩm, chuyển hoá sản phẩm tinh thần của nhà văn thành trải nghiệm và bài học của bản thân. GV thiết kế giáo án dạy học TPVC không phải để hoàn thiện các kĩ năng giảng bình của mình mà để HS học văn, cảm thụ văn. Thiết kế đó phải thể hiện được sự kết hợp hài hoà giữa lao động dạy của người dạy với lao động tiếp nhận của người học.

3. Thiết kế giáo án TPVC theo hướng hoạt động học sáng tạo phù hợp với tư tưởng của phương pháp dạy học hiện đại. Trong giờ học TPVC, HS trở thành nhân vật trung tâm, chủ động tham gia vào quá trình lĩnh hội tác phẩm. Thông qua hoạt động thiết kế giáo án theo hướng hoạt động học sáng tạo, giờ học TPVC sẽ dân chủ hơn, hoạt động dạy và học trở nên cân bằng, hợp lí. HS với tư cách là bạn đọc được tôn trọng và giữ vai trò quan trọng đối với hoạt động tiếp nhận. GV với tư cách là người đọc có kinh nghiệm làm nhiệm vụ hướng dẫn, điều khiển hoạt động học, tiếp nhận TPVC của HS. Một giờ học văn được thiết kế theo hướng hoạt động học sáng tạo sẽ góp phần khơi dậy niềm say mê và nâng cao chất lượng cho giờ văn học trong nhà trường. □

Tài liệu tham khảo

1. Bùi Minh Đức. *Dạy học tác phẩm văn chương ở trường trung học phổ thông theo hướng học sinh là bạn đọc sáng tạo*. Luận án Tiến sĩ, Trường Đại học sư phạm Hà Nội, 2009.
2. Đặng Thành Hưng. “Kĩ thuật thiết kế bài học theo nguyên tắc hoạt động”. Tạp chí *Phát triển giáo dục*, số 10/2004.

SUMMARY

Syllabus designation in the direction of creative learning activity suits with the thought of the modern teaching methodology. The content of this activity is that teacher gives the instructions and clues for students to answer, organizes and instructs the activities for students to understand the works of literature. In literature lessons, students with the role of center of learning process will feel and discover the beauty of works of literature by themselves. Syllabus designation in the direction of creative learning activity encourages the students' passion of literature and improves qualities of literature lessons.